

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสคือสามจังหวัดภาคใต้ที่อยู่ทางใต้สุดของประเทศไทย มีพื้นที่รวมกันประมาณ 11,053 ตารางกิโลเมตร¹ มีประชากรทั้งสิ้น 1,194,076 คน โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 80 นับถือศาสนาอิสลาม² และพูดภาษามลายูในชีวิตประจำวัน พูดภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง สภาพปัญหาของสามจังหวัดภาคใต้จึงมีลักษณะพิเศษ และมีความเกี่ยวโยงกันหลายด้านดังนี้คือ.--

ก. ปัญหาด้านภาษา

อารง สุทธศาสตร์³ กล่าวว่า ภาษามลายูท้องถิ่นนั้นได้ฝังรกรากในสี่จังหวัดภาคใตูก่อนที่พจนานุกรมคำแห่งจะได้ประดิษฐ์อักษรไทยเสียอีก อิทธิพลของภาษามลายูได้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีไทยมากมาย เมื่อประชาชนในสี่จังหวัดใช้ภาษามลายูมาแต่เด็กคำบรรพชนนี้ ภาษามลายูจึงได้ฝังอยู่ในโครงสร้างของสังคมและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนอย่างลึกซึ้งไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาवान วรณคดี สันยลักษณ์ต่าง ๆ ปรัชญาชีวิตหรือการเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ล้วนแต่สัมพันธ์กับภาษามลายูทั้งสิ้น

¹การปกครอง, กรม. กองปกครองท้องที่, ทำเนียบท้องที่ พ.ศ. 2517 (โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2518), ไม่เรียงหน้า.

²ศึกษาธิการ เขต 2 ยะลา, สำนักงาน, สถิติการศึกษาและสรุปผลการปฏิบัติงานทางการศึกษา ปีงบประมาณ 2519 (ยะลา : โรงพิมพ์สำนักงานศึกษาธิการ เขต 2, 2520), หน้า 11.

³อารง สุทธศาสตร์, ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ (พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2519), หน้า 145-146.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ¹ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

ภาษามลายูจึงเป็นภาษาที่ใ้ใช้กันในชีวิตประจำวัน เป็นภาษาถิ่นที่มีอิทธิพลครอบงำจิตใจของประชาชนในจังหวัดเหล่านี้มาก ผู้ที่ย้ายเข้าไปในจังหวัดเหล่านี้มักจะมีความรู้สึกเหมือนว่า เขาไปในประเทศเล็ก ๆ ซึ่งชอนอยู่ในประเทศใหญ่ เพราะประชาชนพูดภาษาพื้นเมืองกันเป็นประจำวัน

และการที่ประชาชนในจังหวัดเหล่านี้ไม่นิยมพูดภาษาไทย สำนักงานศึกษาธิการเขต 2² ได้กล่าวถึงสาเหตุไว้ว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่พูดภาษามลายู ภาษามลายูจึงมีอิทธิพลเหนือภาษาไทย แม้ประชาชนที่เป็นไทยพุทธก็สามารถพูดภาษามลายูได้อีกด้วย ความจำเป็นในการสื่อสารด้วยภาษาไทยจึงมีน้อย

2. ในการติดต่อราชการ ประชาชนก็ใช้ภาษามลายูหรือโซลัม จึงเป็นเหตุให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของภาษาไทย

3. เกิดความอาย ความจริงคนส่วนมากพูดภาษาไทยได้บ้างแล้ว แต่เกรงจะผิดจึงไม่กล้าพูด โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในกลุ่มชาวมุสลิมด้วยกัน

4. คำราชาชนาส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู ในการสอนศาสนายังนิยมใช้ภาษามลายู เพราะสอดคล้องกับภาษาพูด

¹ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการประชุมผู้ตรวจการศึกษาศึกษาและศึกษาธิการจังหวัด (พ.ศ. 2510), หน้า 36.

²ศึกษาธิการเขต 2 ยะลา, สำนักงาน. สถิติการศึกษาและสรุปผลการปฏิบัติงานทางการศึกษา ปีงบประมาณ 2519, หน้า 11.

ข. ปัญหาค่านิยมและวัฒนธรรม

อารง สุทธศาสตร์¹ ได้กล่าวว่ หลักสำคัญของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม มี 4 ประการ คือ.-

1. ศาสนาและวัฒนธรรมคือชีวิตของสังคม ชาวไทยมุสลิมได้ถือบทบัญญัติของศาสนาเป็นธรรมเนียมของชีวิต (Code of life) หรืออีกนัยหนึ่งชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยมุสลิมขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด

2. ภาษาและวัฒนธรรมจะต้องมีการสืบทอดในสังคม ตามหลักแล้วถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนาของตน ถ้าละเว้นถือว่าเป็นบาป

3. ศาสนาและวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเนื้อหาของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามนั้นแบ่งได้เป็น 2 พวกคือ พวกที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ส่วนมากจะระบุแน่นอนตายตัวว่าจะปฏิบัติอะไร เมื่อไหร่ อย่างไร กับพวกที่เปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งไม่ระบุแน่นอน ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของมุสลิมว่า สิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควร เช่น การเลือกอาชีพ การศึกษา เป็นต้น

4. ศาสนาและวัฒนธรรมทำให้เกิดเอกลักษณ์ของกลุ่ม เนื่องจากความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมทำให้เกิดความรู้สึกแยกพวกแยกเหล่าขึ้นทุกสังคมว่า คนนี้คือพวกเรากันโน้นคือพวกเขา ในสามจังหวัดภาคใต้ก็เช่นเดียวกันความรู้สึกแย่งแย่งระหว่างไทยมุสลิมกับไทยพุทธก็มักจะมีปรากฏอยู่เสมอ ๆ

พ.อ. ถนอม ไวยถนอมสัจย์² ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดความรู้สึกแย่งแย่งเป็นคนละพวกกับคนไทย อันเนื่องมาจากศาสนานั้น มีสาเหตุดังนี้ คือ.-

¹อารง สุทธศาสตร์, ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้, หน้า 134-144.

²ถนอม ไวยถนอมสัจย์, และคนอื่น ๆ, "การป้องกันและต่อต้านการแทรกซึมบ่อนทำลาย" เอกสารทางวิชาการศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (เอกสารอัคราเนา, 2510), หน้า 3-5.

1. ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีถือศาสนาอิสลามจริง แต่ส่วนมากไม่รู้ซึ่งถึงแก่นแท้ของศาสนา คือรูปร่างไม่รูปร่าง
2. ผู้นำทางศาสนาบางคนใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ ไม่สั่งสอนหลักที่ถูกต้องหรือแก่นแท้ของศาสนาให้ชาวมุสลิม บิดเบือนหลักศาสนาที่แท้จริง บิดเบือนหลักศาสนาเพื่อประโยชน์ของตน
3. ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่สนใจหลักธรรมของศาสนาอื่น เห็นว่าการรู้เรื่องของศาสนาอื่นเป็นบาป รังเกียจคนนอกศาสนา ซึ่งบางสมัยบางท้องถิ่นรุนแรงถึงกับรังเกียจที่จะพูดหรือฟังภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษามลายู
4. ความเคร่งครัดในศาสนา ถือเอาศาสนาของตนเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง จนกลายเป็นการแบ่งชาติว่า คนที่มีถือศาสนาอิสลามไม่ใช่คนไทย ซึ่งในเรื่องนี้ยอมเป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง
5. การขาดการเผยแพร่ศาสนาที่ถูกวิธี ทั้งนี้อาจจะเป็นภัยผู้นับถือศาสนาไม่ค่อยสนใจในการศึกษา และไม่ยอมรับแบบแผนของการศึกษายุคใหม่ จึงมีวิธีการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีเก่า ๆ ไม่ปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย ความรู้ทางศาสนาจึงขยายออกไปสู่ผู้นับถือไม่สมบูรณ์ ผู้รับความรู้จึงไม่ค่อยได้รับความรู้และหลักธรรมที่ถูกต้อง
6. หลักศาสนาบางอย่างก็ขัดกับกฎหมาย เช่น เรื่องครอบครัว ศาสนาอิสลามบัญญัติเอาไว้ว่า เด็กหญิงอาจมีสามีหรือแต่งงานได้เมื่อมีประจำเดือน เด็ก ๆ อายุ 12-13 ปี บางคนร่างกายสมบูรณ์ก็มีประจำเดือนแล้วเขาก็แต่งงานได้ ซึ่งตามกฎหมายยังไม่ยอมให้หีสามี ข้อนี้จึงขัดกับกฎหมายไทยโดยตรง

ในเรื่องนี้ พ.อ. ประสิทธิ์ เวชสุวรรณ¹ ได้กล่าวสนับสนุนไว้ว่า "ความเชื่อทางศาสนามีโอกาสที่จะขัดแย้งกับกฎหมายไทยได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายมรดก

¹ประสิทธิ์ เวชสุวรรณ, "การพัฒนาการศึกษาเพื่อบูรณภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้" (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2509), หน้า 27.

และครอบครัว เช่นกฎหมายถือว่าชายจะมีภรรยาได้เพียงคนเดียว แต่ศาสนาอิสลามยอมให้มีได้ 4 คน หรือกฎหมายถือว่าหญิงที่แต่งงานได้จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี แต่ศาสนาอิสลามยอมให้แต่งงานได้ตั้งแต่อายุ 12 ปี เป็นต้น

7. ข้าราชการในจังหวัดชายแดนส่วนมากเป็นไทยพุทธ ขาดความรู้ความเข้าใจในศาสนา ความไม่รู้ไม่เข้าใจจึงเป็นสาเหตุให้ทำอะไรที่ขัดกับความรู้สึกของประชาชน ในค่านศาสนาอยู่บ่อย ๆ ยิ่งกว่านั้นข้าราชการบางคนดับไปคูหมิ่นศาสนาของเขา จึงเป็นสาเหตุให้ชาวไทยมุสลิมเพิ่มความไม่ชอบคนนอกศาสนายิ่งขึ้น

ค. ปัญหาทางการศึกษา

ปัญหาการจัดการศึกษาในสามจังหวัดภาคใต้เป็นปัญหาที่พูดกันมาแทบทุกยุคทุกสมัย รัฐบาลเองก็ไม่ได้ละเลยต่อปัญหานี้จึงได้หาทางส่งเสริมการศึกษาในสามจังหวัดภาคใต้อยู่ทุกวิถีทาง ตั้งแต่การจัดสรรงบประมาณให้มากกว่าจังหวัดอื่นในท้องที่ใกล้เคียงกัน การให้ทุนอุดหนุนแก่นักเรียนไทยมุสลิมในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา (โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษายังมีพิเศษมากขึ้นอีกคือ การให้โควตาเข้าเรียนโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก) การให้รางวัลตารจัดโรงเรียนดีเด่นแก่เจ้าของโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามเป็นประจำทุกปี จัดประกวดการสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนโครงการของเขตการศึกษา พร้อมทั้งแจกรางวัลให้กับครูที่สอน เป็นต้น แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์พระประมุขของชาติ ก็ทรงสนพระทัยกับการจัดการศึกษาของสามจังหวัดภาคใต้เป็นพิเศษ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งในการเสด็จเยี่ยมราษฎรจังหวัดยะลา ณ ศูนย์นาคารภาคศึกษา 2 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2520 ว่า¹

การศึกษาที่สำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ดี ให้พ่อแม่เมืองสามารุญพูดภาษาไทยได้ แม้จะพูดได้ไม่มากนัก เพียงแค่อูรู้เรื่องนั้นก็ยังดี เพราะเท่าที่ผานมาคราวนี้ มีผู้ที่ไม่รู้ภาษาไทยต้องไขลามาแปล ควรให้พูดเข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน

¹ศึกษาธิการ เขต 2 ยะลา, สำนักงาน. สถิติการศึกษา ไบแทรกหลังปกหน้า.

ความห่วงใยของพระองค์ที่มีต่อการจัดการศึกษาในท้องถิ่นนี้มีมาอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ครูโรงเรียนราษฎร์ สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ในโอกาสที่เข้าเฝ้ารับพระราชทานเงินรางวัลประจำปีการศึกษา 2518 ณ มัสยิดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2519 ความว่า¹

การศึกษาที่สำคัญมาก ประชาชนมีความต้องการที่จะศึกษาเล่าเรียน ทั้งด้านวิชา ศาสนาอิสลามซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวไทยมุสลิมทุกคน และมีความต้องการที่จะ เล่าเรียนด้านวิชาสามัญศึกษาหรือด้านวิชาชีพ เพื่อจะได้นำไปประกอบอาชีพให้โดยลี้ คึ่งขึ้นต่อไป ประชาชนและรัฐบาลจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด จึงจะทำงานสำคัญ ชี้นี้สำเร็จ ขอให้ทุกฝ่าย จงใจความเพียรพยายามจัดการศึกษาให้คี่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกต่อไป

จะเห็นว่าการจัดการศึกษาของสามจังหวัดภาคใต้นี้ เป็นที่สนใจของบุคคลตั้งแต่ องค์พระประมุขของประเทศลงมาถึงบุคคลทั่ว ๆ ไป ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการ จัดการศึกษาของเขตนี้นักคน จึงพยายามอุทิศตนตั้งใจทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคำจัดการศึกษา ของท้องถิ่นให้เบาบางลงน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาในสามจังหวัดดังกล่าวมา หาได้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ไม่ ดูเหมือนว่าปัญหาต่าง ๆ ใ้รับการ แก้ไขให้ลุล่วงไปเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากผลการรายงานจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ คือ.

ผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ² เกี่ยวกับผู้ไม่รู้หนังสือ ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2503 ปรากฏว่า อัตรานี้ไม่รู้หนังสือของประชากร ในเขตการศึกษา 2 มีมากที่สุด ถึงร้อยละ 48 เฉพาะสถิติในปี พ.ศ. 2513 ปีเดียว สามจังหวัดภาคใต้อัตรานี้ไม่รู้หนังสือดังนี้ จังหวัดยะลาร้อยละ 44.0 ปัตตานีร้อยละ 50.8 นราธิวาสร้อยละ 53.0 เฉลี่ยแล้วในสามจังหวัดภาคใต้อัตรานี้ไม่รู้หนังสือสูงถึง

¹ เรื่องเดียวกัน.

² ศึกษาธิการ เขต 2 ยะลา, สำนักงาน, รายงานการประมุขผู้ช่วยศึกษาธิการ อำเภอ เขต 2-3-4 พ.ศ. 2520 (เอกสารอัครดำเนินา), ไม่เรียงหน้า.

ร้อยละ 49.37 ขณะที่ในปีเดียวกันนี้ตัวเลขของผู้ไม่รู้หนังสือทั่วประเทศมีเพียงร้อยละ 18.2 เท่านั้น

การที่ประชาชนในสามจังหวัดภาคใต้มีอัตราการไม่รู้หนังสือสูงเกือบครึ่งต่อครึ่งของประชากรทั้งหมดนี้ ทำให้มีปัญหาค่านอื่นตามมาอีกหลายด้าน เช่น ปัญหาการขาดความสำนึกในความเป็นไทย จากรายงานการวิจัยของเขตการศึกษา 2¹ พบว่า "ชาวไทยมุสลิมจำนวนร้อยละ 40.51 ของกลุ่มชาวไทยมุสลิมที่สุ่มตัวอย่างมาให้ความสำคัญในความเป็นไทย แต่ก็ยังมีอีกร้อยละ 32.30 ที่มีได้แสดงว่าเป็นคนไทย แต่คิดว่าเป็นคนมลายู" การที่เป็นเช่นนี้ก็ก่อให้เกิดข้อคิดที่ว่า ในชุมชนต่าง ๆ ของสามจังหวัดภาคใต้ นี้ ยังมีกิจกรรมของรัฐที่สอนความเป็นไทยให้กับคนกลุ่มนี้ไม่เพียงพอ หรืออาจเป็นเพราะสภาพทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้กลุ่มชนต่างวัฒนธรรมเหล่านี้พยายามสร้างความผูกพันต่อกันอย่างเหนียวแน่น แม้แต่ภาษาพูดก็ไม่ค่อยยอมพูดภาษาไทย ดังได้กล่าวมาแล้ว และทองอินทร์ เพ็ญเขียว² ได้แสดงทัศนคติต่อเรื่องนี้ไว้ว่า

ในสังคมบางแห่งมีศาสนา วัฒนธรรมและภาษาพูดแตกต่างออกไปจากคนไทยโดยทั่วไปอย่างเด็ดขาด ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือสภาพจิตใจและความรู้สึกนึกคิดยังโน้มเอียงไปในทางไม่ใช้คนไทยเสียด้วย ซึ่งในสังคมเช่นนี้พวกผู้ใหญ่พยายามปลูกฝังเยาวชนของเขาให้เกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตามไปดวย พวกเด็ก ๆ จึงไม่พยายามที่จะพูดภาษาไทย แม้เวลาไปเรียนหนังสือก็ตาม

¹ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2, "รายงานการวิจัยเรื่องการสำรวจความต้องการและทัศนคติต่อการศึกษาระชาชนในภาคการศึกษา 2" เอกสารการวิจัยฉบับที่ 3 (โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514), หน้า 89.

²ทองอินทร์ เพ็ญเขียว, แนวคิดและทัศนบางประการเกี่ยวกับกฤตโบายการสอนเด็กเริ่มเรียนที่พูดสองภาษา (นครราชสีมา : เขตการศึกษา 11, 2517), หน้า 62.

ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะกลายมาเป็นความรู้สึกเรื่องชาตินิยม ดังที่ พ.อ. ประสิทธิ์ เวชสุวรรณ¹ กล่าวว่า

บุคคลบางกลุ่มมีความรู้สึกเรื่องชาตินิยม เห็นว่าการเรียนหนังสือไทยจะทำให้ถูกกลืนชาติ จึงพยายามที่จะหลบหลีก หรือเลียงไปเรียนเสียที่นอกประเทศ บุคคลกลุ่มนี้แมจะมีไม่มากนักแต่ก็ยังมีอยู่ และอาจจะเป็นตัวอย่างหรือชักชวนให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้

จะเห็นว่าปัญหาการศึกษา ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งที่เกิดในแผ่นดินไทย แต่ขาดความสำนึกในความเป็นไทย ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องสัญชาติไทย ตามที่เขตการศึกษา 2² ได้วิจัยเกี่ยวกับทุนอุดหนุนนักเรียนไทยอิสลามในเขตการศึกษา 2 ที่พบว่า "ยังมีชาวไทยมุสลิมไม่รู้วาทนเป็นคนสัญชาติอะไรอยู่ถึงร้อยละ 67.36 . . . ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหานี้เพื่อให้ชาวไทยมุสลิมรู้ซึ่งวาทนเป็นคนสัญชาติไทยที่ถูกต้องก็โดยการให้เขาได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น"

ถึงแม้ว่าการให้การศึกษาจะเป็นทางออกที่ดีกว่าวิธีอื่นก็ตาม หากมาพิจารณาคุณภาพการจัดการศึกษาในท้องถิ่นนี้แล้วก็จะพบว่า มีปัญหาค้นต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายด้าน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาเฉพาะท้องถิ่นที่เกิดจากความแตกต่างกันในสภาพแวดล้อมทางสังคม ภาษาพูด ศาสนาและวัฒนธรรม ดังปรากฏตามการบรรยายสรุปสภาพการณ์ของจังหวัดปัตตานี³ ตอนหนึ่งว่า

¹ประสิทธิ์ เวชสุวรรณ, การพัฒนาการศึกษา, หน้า 93.

²ภาคศึกษา 2 ยะลา, สำนักงาน, "รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการศึกษา นักเรียนไทยมุสลิมในภาคศึกษา 2" เอกสารการวิจัยฉบับที่ 4 (ยะลา : โรงพิมพ์ครูสัมพันธ์ ภาคศึกษา 2, 2514), หน้า 79.

³ปัตตานี, จังหวัด. ขอบรรยายสรุปสภาพการณ์ของจังหวัดปัตตานี (ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, 2513), หน้า 38-39.

ในด้านการศึกษามีอุปสรรคที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของจังหวัดดังนี้คือ

1. ผู้ปกครองยังไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเล่าเรียนเหมือนจังหวัดอื่น ๆ แต่ชอบให้เรียนในคานศาสนา โดยเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะ เพราะสังคมยอมรับและยกย่องผู้สำเร็จการเล่าเรียนทางศาสนา
2. มีเด็กขาดเรียนประมาณ 20-30 % เพราะผู้ปกครองยากจน ต้องอพยพจากถิ่นที่อยู่ไปประกอบอาชีพชั่วคราวในต่างท้องที่เสมอ
3. เด็กจะพูดภาษาไทยเฉพาะที่อยู่ในห้องเรียน เมื่อกลับไปบ้านก็พูดภาษาท้องถิ่น สำเร็จจากโรงเรียนไปแล้วแทบจะไม่พูดภาษาไทย จึงไม่กล้าพูดในที่สุกก็ลืมหนังสือไทย
4. ประเพณีของท้องถิ่นสนับสนุนให้เด็กแต่งงานเร็วเกินไป จนแทบกล่าวได้ว่าผู้หญิงในชนบทไม่มีโอกาสเป็นนางสาว จากสภาพเด็กหญิงก็เป็นนางไปแล้วทีเดียว และแต่งงานขณะที่เรียนยังไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก็มีไม่น้อย
5. จำนวนครูมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความจำเป็นต้องเปิดชั้นเด็กเล็ก เพื่อให้เด็กได้ศึกษาภาษาไทยก่อน 1 ปี จึงจำเป็นต้องใช้ครูเพิ่มกว่าปกติ ซึ่งมีอยู่น้อยจังหวัดที่ควรปฏิบัติตามนี้

ส่วนจังหวัดยะลาและนราธิวาสก็จะพบกับปัญหา การจัดการศึกษาในทำนองเดียวกัน ปัญหาเหล่านี้เป็นผลให้อัตราการตกต่ำชั้นของนักเรียนในสามจังหวัดนี้พลอยสูงไปด้วย เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชั้นเดียวในปีการศึกษา 2520 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสามจังหวัดภาคใต้ตกต่ำชั้นร้อยละ 36.48¹ ขณะที่ในปีเดียวกันอัตราการตกต่ำชั้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ทั่วประเทศมีร้อยละ 22.0² เท่านั้น สาเหตุที่เด็กชั้นประถม

¹ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. กองแผนงาน, รายงานการศึกษาส่วนภูมิภาคปีการศึกษา 2520 (ยังไม่พิมพ์), ไม่เรียงหน้า.

²ลিপพนนท์ เกตุทัต, ครูปริทัศน์ 3 (กรกฎาคม 2521) : 67.

ปีที่ 1 ในสามจังหวัดภาคใต้มีอัตราการตกซ้ำชั้นค่อนข้างสูงนี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันมานานเช่นเดียวกับอุปสรรคของการจัดการศึกษาดังกล่าวมา ทางราชการก็ได้คำนึงนอนใจได้พยายามหาทางแก้ปัญหานี้ตลอดมา โดยเฉพาะเขตการศึกษา 2 ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนที่จะแก้ปัญหานี้ จึงได้ทดลองเปิดชั้นเรียนชั้นพิเศษเพิ่มขึ้นมาอีก 1 ชั้น เพื่อสอนเด็กสองภาษา (Bilingual Children) และเด็กต่างวัฒนธรรม (Bicultural Children) โดยเฉพาะ เด็กสองภาษาและเด็กต่างวัฒนธรรมหมายถึงเด็กไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ ชั้นเรียนดังกล่าวเปิดขึ้นมาก็เพื่อต้องการลดอัตราการตกซ้ำชั้นของเด็กชั้นประถมปีที่ 1 ให้น้อยลง เนื่องจากชั้นพิเศษนี้เด็กมีโอกาสที่จะเตรียมความพร้อมอยู่ไม่ต่ำกว่า 2 เดือน และไม่กิน 1 ปี ความพร้อมที่จะสร้างเสริมในชั้นนี้ คือ¹

1. ให้ฟังภาษาไทยรู้เรื่องและพูดภาษาไทยให้ถูกต้องชัดเจน ในวงศัพท์กว้างพอที่จะเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 ได้ด้วยดี ไม่เน้นการอ่านและการเขียน

2. ให้เด็กรักโรงเรียนและสมัครใจมาเรียน

3. ให้มีกิจนิสัยและสังคมนิสัยที่ดี

4. ให้มีพละนามัยสมบูรณ์

5. ให้กล้าแสดงออก

ชั้นเรียนพิเศษที่เปิดสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 มีการดำเนินการเป็นชั้น ๆ ดังนี้คือ.²

¹ศึกษาธิการ เขต 2 ยะลา, สำนักงาน, สถิติการศึกษา, หน้า 29.

²ศึกษาธิการ เขต 2 ยะลา, สำนักงาน, รายงานการสัมมนากำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับชั้นเด็กเล็ก (เอกสารอัครสำเนา, 2519), หน้า 33-35.

- พ.ศ. 2502 จัดพิมพ์หนังสือฉบับทดลองใจชื่อว่า "แนวการสอนภาษาไทยแก่เด็กเข้าเรียนใหม่ และยังพูดภาษาไทยไม่ได้"
- พ.ศ. 2506 กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติเงินให้กรมการฝึกหัดครูจัดอบรมวิชาพิเศษในการสอนภาษาไทย และวัฒนธรรมไทยอิสลามขึ้นระหว่างวันที่ 28 เมษายน-4 พฤษภาคม 2506 ที่วิทยาลัยครูยะลา แล้วจัดพิมพ์หนังสือขึ้น 1 เล่ม ชื่อ "วิธีพิเศษในการสอนภาษาไทย"
- สำนักงานภาคศึกษา 2 ได้ให้น.ส. นันทนา เก่นอุดม ศึกษาพิเศษภาคศึกษา 2 ไปทดลองสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พิเศษ โดยใช้วิธีพิเศษที่โรงเรียนบ้านบันนังนุโย อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เริ่มสอนตั้งแต่วันที่ 13 พฤษภาคม 2506 เป็นเวลา 1 ปี แล้วส่งเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ต่อไป
- พ.ศ. 2507 เปิดชั้น ป.1 พิเศษทดลองสอนใน 4 จังหวัดภาคใต้ขึ้น ซึ่งเรียกชื่อว่า "ชั้นเด็กเริ่มเรียน" และเชิญครูเข้ามารับการอบรมวิธีสอนระหว่างวันที่ 10-14 สิงหาคม 2507
- พ.ศ. 2508 เปิดอบรมครูโรงเรียนปรับปรุงการสอนภาษาไทย ตามโครงการทดลองระหว่างวันที่ 17-21 พฤษภาคม 2508 และกระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติเงินงบประมาณพัฒนาภาคใต้ จัดพิมพ์หนังสือ "วิธีพิเศษในการสอนภาษาไทย" เป็นครั้งที่ 2 เพื่อเป็นคู่มือครู และพิมพ์หนังสือแบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้พูดภาษามลายู 1 เล่ม
- ได้ประชุมสัมมนาครูเพื่อจัดทำประมวลการสอนชั้นเด็กเริ่มเรียนที่พูดภาษาไทยไม่ได้ และแบบเรียนภาษาไทยแก่เด็กที่พูดภาษามลายู พร้อมทั้งคู่มือการสอนเด็กไทยที่พูดภาษามลายูอย่างละ 1 เล่ม
- พ.ศ. 2509 จัดทำแผนภูมิประกอบการสอนภาษาไทยแก่เด็กชั้นเริ่มเรียน 1 ฉบับ ใช้เงินงบประมาณพัฒนาภาคใต้

- พ.ศ. 2510 จัดทำโครงการสอนชั้นเด็กเริ่มเรียนที่ทุกภาษาไทยไม่ได้อีก 1 เล่ม
เพื่อให้ครูนำไปทดลองใช้
- พ.ศ. 2511 เปิดขยายชั้นเด็กเริ่มเรียนเพิ่มอีกอำเภอละ 1 ชั้นเรียน รวม 25 ชั้นเรียน
และเชิญครูที่สอนมารับการอบรมวิธีสอนชั้นเด็กเริ่มเรียน ระหว่างวันที่
7-17 พฤษภาคม 2511
- พ.ศ. 2512 เปิดขยายชั้นเด็กเริ่มเรียนเพิ่มขึ้นอีกอำเภอละ 1 ชั้นเรียน รวม 26
ชั้นเรียน และเชิญครูที่สอนมาอบรมวิธีสอนชั้นเด็กเริ่มเรียน ระหว่างวันที่
14-23 พฤษภาคม 2512
รวบรวมบทเพลงและเกมส่การ เล่นสำหรับเด็กชั้นเริ่มเรียนและจัดพิมพ์
เป็นเล่ม ชื่อ "บทเพลงสำหรับเด็กชั้นเริ่มเรียน" ขึ้น 1 เล่ม
- พ.ศ. 2513 จัดดำเนินการแก้ไขโครงการสอนชั้นเด็กเริ่มเรียนระหว่างวันที่ 11-15
พฤษภาคม 2513 แล้วพิมพ์เป็นเล่ม เพื่อแจกจ่ายให้ครูใช้เป็นคู่มือสอนต่อไป
เปิดขยายชั้นเด็กเริ่มเรียนเพิ่มอีกอำเภอละ 2 ชั้นเรียน รวม 52 ชั้นเรียน
แล้วเชิญครูจำนวน 52 คนมาอบรมวิธีสอน ระหว่างวันที่ 18-27 พฤษภาคม
2513
- พ.ศ. 2514 เปิดขยายชั้นเด็กเริ่มเรียนเพิ่มขึ้นอีกอำเภอละ 2 ชั้นเรียน รวม 52
ชั้นเรียน และเชิญครูจำนวน 52 คน มาอบรมวิธีสอน ระหว่างวันที่ 14-23
มิถุนายน 2514
จัดพิมพ์แบบฝึกทักษะและลีลามือในการเขียน และจัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการ
การฝึกทักษะการเขียนอักษรไทยประกอบลีลาการเขียน
จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับเลขจำนวนประกอบการสอนจำนวนเลข
จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับการวาดภาพระบายสี ประกอบกิจกรรมการสอน
ศิลปะ เพื่อฝึกประสาทและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สำหรับชื่อเรียกชั้นเรียนพิเศษตามที่กล่าวมายังสืบสนอบุบ้าน จึงใคร่ชี้แจงเพิ่มเติมดังนี้ คือ ตอนแรกที่เปิดชั้นเรียนนี้ขึ้นมาใหม่ ๆ เรียกว่า "ชั้น ป. 1 พิเศษ" ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 เปลี่ยนมาเรียก "ชั้นเด็กเริ่มเรียน" เมื่อกรมการปกครองรับโครงการนี้ไปดำเนินการตั้งแต่ปี 2514 ให้เรียกชื่อชั้นนี้ว่า "ชั้นเด็กเล็ก"¹ และถ้าเกิดการซ้ำซ้อนกับชั้นเด็กเล็กในแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้เรียกว่า "ชั้นเด็กเล็กสองภาษา (Bilingual Children)" ในการวิจัยครั้งนี้ก็จะเรียกชื่อชั้นนี้ว่า "ชั้นเด็กเล็ก"

จะเห็นว่าเขตการศึกษา 2 ใฝ่พยายามแก้ไขปัญหาด้านการศึกษามาเป็นเวลานานแล้ว แต่อัตราการตกซ้ำชั้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในสามจังหวัดภาคใต้ปีการศึกษาที่ผ่านมา ยังสูงกว่าอัตราเฉลี่ยทั้งประเทศอยู่ถึง 14 เปอร์เซ็นต์กว่า ซึ่งเป็นตัวเลขที่ไม่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเตรียมการเพื่อแก้ปัญหานี้ได้ทำติดต่อกันมาร่วมเวลา 20 ปี แต่ก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร จึงน่าจะมีปัญหาและอุปสรรคบางประการขัดขวางการจัดการศึกษาระดับนี้อยู่ ผู้วิจัยมีความสนใจเป็นพิเศษด้านการสอนชั้นเด็กเล็ก จึงตกลงใจที่จะศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการสอนชั้นเด็กเล็กในสามจังหวัดภาคใต้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอนชั้นเด็กเล็กในสถานสภาพแวดล้อมทางภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม การบริหารและการนิเทศการศึกษา ครูที่สอน หลักสูตรแบบเรียนคู่มือครู สื่อการเรียน รวมทั้งการวัดผลและการประเมินผล
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กตามสภาพที่เป็นจริงและปัญหาตามความคิดเห็น
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูใหญ่และครูที่สอนเกี่ยวกับปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็ก

¹ เรื่องเดียวกัน.

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัญหาตามสภาพที่เป็นจริงและปัญหาตามความคิดเห็นของครูใหญ่ไม่แตกต่างกัน
2. ปัญหาตามสภาพที่เป็นจริงและปัญหาตามความคิดเห็นของครูที่สอนไม่แตกต่างกัน
3. ความคิดเห็นของครูใหญ่และครูที่สอนเกี่ยวกับปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กไม่แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กในสามจังหวัดภาคใต้คือ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาสเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาที่จังหวัดสตูล ทั้ง ๆ ที่อยู่ในเขตการศึกษาเดียวกัน เนื่องจากจังหวัดสตูลไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่กลุ่มเดียวกับสามจังหวัดภาคใต้ มีจังหวัดสงขลาขวางกั้นอยู่ ประกอบกับจังหวัดสตูลมีปัญหาทางด้านการศึกษาอันยกกว่าสามจังหวัดอีกด้วย

2. โรงเรียนที่เลือกเป็นตัวอย่างได้แก่โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสามจังหวัดภาคใต้ ซึ่งได้รับอนุญาตจากจังหวัดให้เปิดสอนชั้นเด็กเล็กมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปี

3. ตัวอย่างประชากรที่เป็นครูใหญ่และครูที่สอนชั้นเด็กเล็กคือ ผู้ที่กำลังปฏิบัติราชการอยู่ในปีการศึกษา 2521

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา ผลการวิจัย และรายงานผลการสัมมนาเกี่ยวกับการสอนชั้นเด็กเล็กโดยเฉพาะของเขตการศึกษา 2 รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการศึกษาชั้นเด็กเล็ก เช่นผู้บริหารการศึกษา ศึกษาพิเศษ และครูที่สอน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำประมวลเป็นเค้าโครงในการสร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามฉบับชั่วคราวเกี่ยวกับปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กในค่านสภาพแวดล้อมทางภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม การบริหารและการนิเทศการศึกษา ครูที่สอน หลักสูตรแบบเรียน คู่มือครู สื่อการเรียน การวัดผลและการประเมินผล โดยมีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า และให้ตอบโดยอิสระ รวมทั้งการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

3. นำแบบสอบถามฉบับชั่วคราวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน ตรวจสอบและปรับปรุง

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับครูใหญ่และครูสอนชั้นเด็กเล็กที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร จากโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา ประเภทละ 10 คน แล้วนำมาปรับปรุงเป็นฉบับสมบูรณ์

5. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นครูใหญ่และครูสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสามจังหวัดภาคใต้ ประเภทละ 110 คน เป็นโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา 35 โรงเรียน บัตตานี 50 โรงเรียน และนราธิวาส 25 โรงเรียน รวมตัวอย่างประชากรทั้งหมด 220 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแยกประเภท (Stratified Random Sampling) ซึ่งจะแจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ในกรณีที่โรงเรียนใดมีครูสอนชั้นเด็กเล็กมากกว่า 1 คน จะให้ผู้มีประสบการณ์มากกว่าเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม หรือใช้วิธีจับฉลากสำหรับผู้มีประสบการณ์เท่ากัน แล้วหาความเที่ยงของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ r

6. วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และเปรียบเทียบน้ำหนักปัญหาตามสภาพที่เป็นจริงและความคิดเห็นรวมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูใหญ่และครูที่สอน โดยการทดสอบค่าซี (Z -test)

คำจำกัดความ

000912

1. สามจังหวัดภาคใต้ คือจังหวัดยะลา บัตตานี และนราธิวาส ซึ่งเป็นกลุ่มจังหวัดอยู่ทางตอนใต้สุดของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดยะลาและนราธิวาสมีอาณาเขต

ติดต่อกับทิศเหนือของประเทศมาเลเซีย สามจังหวัดภาคใต้จึงมีสภาพแวดล้อมทางภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันคล้ายกับประชาชนทางภาคเหนือของประเทศมาเลเซีย ซึ่งแตกต่างจากคนไทยส่วนใหญ่ทั่วประเทศ

2. ปัญหาการสอน คืออุปสรรคข้อขัดข้องในกนการสอนที่ทำให้การสอนไม่บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ปัญหาการสอนอาจเกิดจาก

- 2.1 สภาพแวดล้อมจากสังคมและชุมชน
- 2.2 สภาพแวดล้อมจากโรงเรียน ห้องเรียน
- 2.3 ขบวนการจัดการเรียนการสอน
- 2.4 ตัวครู
- 2.5 ตัวเด็กนักเรียน

3. ชั้นเด็กเล็ก คือชั้นเรียนที่เปิดสอนก่อนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในเขตการศึกษา 2 ใช้เวลาเรียนไม่เกิน 1 ปี โดยรับเด็กอายุเข้าเกณฑ์แล้วหรือก่อนเกณฑ์บังคับ 1 ปี แต่ยังไม่ถึงและพูดภาษาไทยไม่ได้ เข้ามาเรียนในชั้นดังกล่าวตามโครงการร่วมของกรมการปกครองและสำนักงานศึกษาธิการ เขต 2

4. เขตการศึกษา 2 คือหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในสี่จังหวัดภาคใต้ ตามพระราชกฤษฎีกาการแบ่งท้องที่กระทรวงศึกษาธิการออกเป็นเขต พ.ศ. 2520 ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล มีสำนักงานศึกษาธิการ เขตอยู่ที่จังหวัดยะลา

5. หลักสูตร คือประมวลเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่จัดไว้เป็นโปรแกรมการศึกษา สำหรับเป็นแนวทางให้กับผู้เรียนได้เรียน ในที่นี้หมายถึงหลักสูตรส่วนกลาง และหลักสูตรส่วนท้องถิ่นด้วย

6. ไทยมุสลิม คือคนไทยที่เกิดในแผ่นดินไทย ถือสัญชาติไทย แต่นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้

7. เด็กสองภาษา (Bilingual Children) คือเด็กไทยที่ต้องเรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง เนื่องจากเด็กใช้ภาษาแม่เป็นภาษาที่หนึ่งในชีวิตประจำวัน เช่น เด็กไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ เด็กทางจังหวัด บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และเด็กชาวเขา

เผ่าต่าง ๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. เครื่องมือสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้สร้างขึ้นโดยผ่านขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามทุกขั้นตอน จึงถือว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้โดยใช้แบบสอบถามฉบับนี้เชื่อถือได้
2. ครูใหญ่และครูที่สอนชั้นเด็กเล็กตอบแบบสอบถามรวมทั้งแสดงความคิดเห็นตามสภาพเป็นจริงทุกประการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

1. ช่วยให้เห็นปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส
2. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และครูที่สอนนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการเรียนการสอนชั้นเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจได้ทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาการสอนชั้นเด็กเล็กเฉพาะท้องถิ่นต่อไป

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากรที่เป็นครูใหญ่ร้อยละ 65.21 และครูที่สอนร้อยละ 22.83 ไม่เคยได้รับการอบรมการสอนชั้นเด็กเล็กมาก่อน การตอบแบบสอบถามอาจใช้ประสบการณ์และความคิดเห็นส่วนตัวมากกว่าหลักวิชา
2. ครูใหญ่พุทธและครูใหญ่มุสลิมอาจตอบแบบสอบถามและแสดงความคิดเห็นในลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ก็ไม่ได้ควบคุมตัวแปรด้านนี้แต่ประการใด